

KRITIKA UN BIBLIOGRAFIJA

Skolas grāmatu novērtēšanas komisijas atsauksmes un spriedumi

K. Dēkens, Īss vēstures kurss. (Uz vāka: Senie Laiki.) Valtera un Raņas akciju sabiedrības izdevums. Rīgā. 1921. 63. l. p.

A. *Universitates* pārstāvja prof. A. Tenteļa referāts.

Šim „īsam vēstures kursam“ nav priekšvārda, nav arī aizrādījuma, kas bijis autora nolūks un kādam skolnieku vecumam viņš lemts; kā domājams, tas rakstīts pamatskolu pirmam vēstures pasniegšanas gadam. Vērtējot grāmatu no zinātniskā viedokļa, pēdējais jautājums gan mazāk no svara, taču vielas izvēle ir piemērojama arī skolnieku uztveres spējam. Grāmatīna sadalīta 17 nevienāda garuma paragrafos. Pirmais atbild uz jautājumu, kas ir vēsture? Autors atbildē iziet no vienkārša, parasta stāsta bērnu vidū, lai tad pārietu uz stāstiem par pagātņi, un jo tālāku viņā iet, jo „brīnišķīgākas lietas“ tur sastopamas, — tā novezdams līdz arhivam, kurā esot veci jo veci raksti par senatni. Vai bērni nepārnesis raksturojumu „brīnišķīgs“ arī uz „veciem rakstiem“ un tā netiks maldināti? Vēstures pētišanu noteic nevis brīnišķīgs, kuriozs, bet kaut kas dziļāks.

Tālāk varētu uzvest jautājumu, vai var vēsturi tā dalīt: aizvēsture un vēsture. Ja vēsturiskie avoti ir nevien rakstos, bet arī lietās un mutes vārdos uzglabātas liecības par cilvēces dzīvi un attīstību, tad arī vēsture var izlietot un izlieto ārpus rakstu avotiem vēl visas citas avotu sugas un tad aizvēsturei nav vietas. Stingras robežas starp vēsturi un aizvēsturi autors velk tik definīcijā, kamēr savā darbā tās neievēro. Pat jau sākumā, kur saka, ka „vēsture māca, ka arī kulturas tautas kādreiz stāvējušas vēl zemāk, nekā tagadējie viszemākie mežoni...“ Par to stāsta taču „aizvēsture“.

Tālāk no 5. l. p. līdz 18. l. p. top apskatīta „Aizvēsture“. Visupirms iet runa par pirmatnējo cilvēku un viņa dzīvi priekš ledus laikmeta, tad ledus laikmetā un pēc tā. No tā redzams, ka autors iedomājas cilvēka dzīves iespējamību arī priekš diluviala laikmeta, bet šādu iespējamību zinātne noliedz, pat eolitus attiecina uz pirmā ledus laikmeta posmu, bet vai šie eoliti ir cilvēku darbības rezultāts, par to ļoti jāšaubas.

Protams, kas attiecas uz šo priekšledus laikmeta cilvēku, viņa izplatīšanos un dzīvi, tad tas viss ir vairāk, kā problemātiski un stāstīt par viņu tik noteikti, kā to autors dara, ir pilnīgi nepareizi. Tā pirmatnēja cilvēka apraksts (5. un 6. l. p.) ir pilnīga fantāzija, it sevišķi: „Plaukstas, pēdas, ģimīs, krūtīs un sēdamā vieta bijušas jau plikas, bet visa cita miesa ar brūnām spalvām apaugusi. Tas vēl nav bijis mūsu priekštecis: viņa pēcnāči tagad dzīvo vēl kā mežoni ļoti tālās zemēs — Austrālijā, Ugunszemē.“ Šādai fantāzijai nav ne mazākā konkrēta pamata. Bez tam ieviesta arī vēl hipotēze, ka Rietumeiropā bijusi cilvēces izcelšanās vieta,

kam arī nav nopietna pamata. Tāpat nākošais teikums: „Tuvu rada šim austrāliešu ciltstēvam bijis nēģeru ciltstēvs, kuŗa atliekas arī ir atrastas Rietumeiropā,“ ir tik hipoteze. Tad sākas rāsu iecelošana, ierodas Eiropas dienvidnieku ciltstēvs un arī ziemeļnieku ciltstēvs, bet jāprasa, no kurienes tie nāk? Kāpēc tie nāk no vietas, kur attīstījusies augstāka kultūra, uz vietām, kur viņa ļoti zema? Vēsturiskie novērojumi rāda vienmēr citu ainu.

Tai pašā 6. l. p.: „Šīs četras pirmcilvēku šķiras ir pirmatnējās Eiropas rāsas. No austrumiem iecelojuši pie mums apaļgalvaino rāsa.“ Vai šī apaļgalvaino rāsa saprotama kā piektā, vai tā attiecināma uz jau agrāk aprakstītām četrām?

2. paragrafa gals runā pretim iepriekšējam, jo te aizrāda autors uz citu paradīzi ap Zemes ziemeļpolu. Ja arī ģeoloģiski pierādams, ka šeit kādreiz Eiropa, Azija un Amerika savienojušās, tad tas bijis tādos ģeoloģiskos laikmetos un apstākļos, kur par cilvēka dzīvi nevarēja runa būt. Ir jau arī citi ģeoloģiski apgalvojumi, kā, piem., A. Wegener, Die Entstehung der Kontinente und Ozeane? 1920., bet viņš apgalvo kādreizīgu Amerikas, Eiropas un Afrikas tiešu sakaru, viņš redz dažādas jaunas hipotēzes cilvēces pirmatnējā vēsturē sakarā ar šo ģeoloģisko atklājumu, bet arī nemaz neprasot, vai tāis ģeoloģiskos apstākļos cilvēks varēja dzīvot.

Trešais paragrafs, ņemot vērā visu augšā sacīto, ir izmetams, jo tas ir tīra fantāzija, ne ar ko neattaisnojama. Priekšledus laikmeta cilvēks nav pierādīts, tāpēc arī viņa dzīves apraksts ir neiespējams.

Tāpat domāju, ka bērni neko neiemantos no ledus laikmeta cilvēka apraksta. Nepilnīgi ir arī paleolītiska laikmeta pakāpju raksturojumi, un autora paša piespraustās hipotēzes ir bez pamata. Pēc Šellas perioda trūkst Ašēlas periods.

Abri de Lausell reljefa tulkojums 12. l. p. ir pilnīgi nepamatots. Kāpēc redzamā josta ir „tā sauktā „bada josta“? No kā autors spriež: „Te mums ir darišana ar ciltsmāti, kuŗa dzīvodama bijusi valdniece par visu cilti un vēl pēc miršanas godāta.“ Tāpat nepamatots ir uzskats par mākslas dzinūļa celšanos, kā to rāda jaunākie ledus laikmeta pēitāji.

Nezinu, vai apstiprināsies arī autora hipotēze, ka „Danijā un Baltijas jūras dienvidus malā sanāca visu triju rāsu piederīgie (gaišmatainie gaŗgalvji, tumšmatainie gaŗgalvji un apaļgalvji) un apvienojās vienā tautā ar kopēju pirmvalodu. Tā kā no šās pirmvalodas attīstījās lielākā daļa no tagadējām Eiropas un Indijas valodām, tad pieņemts to nosaukt par indoeiropiešu pirmvalodu.“ (13.)

Nesaprotama autora doma 14. l. p. „Ar suņa palīdzību... Ražīgāku padarīja arī sieviešu nodarbošanos — graudu lasīšanu.“ Tai pašā lapas pusē „lēcas“ vietā jāliek „sūra“.

Turpat: nava tāda vispārēja novērojuma, ka sievietēm dotas līdzī kapā dzirnavas; viens otrs gadījums taču nava tūlīņ vispārināms.

Ar neolītiskā laikmeta grupējumu arī nevar būt mierā, jo tagad neviens „aizvēsturnieks“ tā vairs nedala, arī Francijā ne, no kurienes šis iedalījums nācis (15. l. p.).

15. l. p. minētās mietu būdu (biežāki gan dzird runājam par „pāju būvēm“) atliekas Aražu ezerā arī nav pierādītas.

Nepamatota arī metala laikmeta mājas dzīve (17. l. p.): „Vīrietis klejo dienām apkārt, pat nedēļām pa mežu, mājās pilnīga valdniece sieva. Viņai palīdz vai nu viņas tēvs, vai jaunākais brālis“ (vai tie nav vīrieši un tie neklejo?) u. t. t.

Autors šē gribējis tēlot matriarchata ainu, bet Eiropā, par kuŗu līdz šim vēl iet runa, viņa esamība nav pierādāma.

18. l. p. attēlots ne visai bieži sastopamais apbedīšanas veids un atkal vispārināts. Ja katram dzimtas galvai būtu uzcelta „no milzīgiem akmeņiem liela mūža māja ar smagu akmeņa jumtu. Uz ieeju ved gara eja no mazākiem akmeņiem“, tad gan šādu kapenu būtu neskaitami reižu vairāk, nekā viņu tagad ir. — Ar šo beidzas Aizvēsture. Pārskatot šo neizdevušos „aizvēstures“ tēlojumu, jo vairāk tieku spiests domāt, ka šāds ievads mācības grāmatās un programā ir lieks, pareizu ainu viņš bērnos nemodinās un nedibinātu fantazēšanu skolā attīstīt arī nevajaga.

Uzrādišu kļūdas un pārprotamas vietas otrā grāmatas daļā, vēsturē, necenzdamies pēc izsmelošas pilnības.

Pārpratumu rada teikums 19. l. p.: „Pirmās valstis cēlušās ne pie indoeiropiešiem, bet austrumos.“ Ja arī sumeriešu rāsa apstrīdama, tad taču ne indiešu, kuŗi taču pieder pie indoeiropiešiem un tie taču dzīvo austrumos. Tālākā teikumā tiek minētas valstis: Indija, Mesopotamija... Šais teritorijās gan bijušas dažādas valstis, bet ne ar šādiem nosaukumiem. Kas bijis dzinulis valsts nodibināšanai šeit, vai kopdarbība, vai kas cits, to nezina. Doms, „ka visos četros minētos apgabalos pirmie zemkopji iecelojuši no Turkestanas (ap Arala ezeru), no kurienes atnesuši līdz pirmatnējās zinības zemkopībā un arī rakstu iesākumus“ ir tikai viena pētītāja vēl neapstiprinātās domas, kāpēc gan šādu materialu ievietot mācības grāmatā, kur vieta tik pārbaudītām domām?

Tai pašā 19. l. p. atkal jauna etnografiska hipoteze: „Zemītu rāsa cēlusies, Eiropas dienvidnieku rāsai sajaucoties ar apaļgalvjiem“, arī tā ir aplama.

Sumeriešu kultura Mezopotamijas lejas galā nav visvecākā „no visām tagad zināmām kulturas vietām“. Vecākie šejienes avoti pēc Meyera u. c. domām ir tik 3 tūkstoš gadu pr. Kr., kurpretim Eģiptē kultura daudz vecāka. Ka sumerieši būtu ienākuši no Turkestanas, ir tik ļoti apšaubāma hipoteze, vismazāk ticamā no vairākām. Viņu literatūra bij jau tā saucamos kīļu rakstos, ne vairs bilžu.

Kādi pierādījumi autoram par to, ka Mesopotamijā (20. l. p.) „iedzīvotāji tā pievairojušies, kā piektā gadu tūkstoši dažiem bijis jāizceļo. Daži izceļojuši uz Eģipti, kur Nilas lejā nodibinājuši dzimtenei līdzīgu kulturu, turp aiznedzami arī rakstus.“ Eģiptieši nekad nav savās mājās lietājuši kīļu rakstus, kamēr sumerieši nav bijis eģiptiešiem līdzīgu bilžu rakstu — hieroglifu. Autors mīl atzīmēt ļaužu pievairošanos, ar kuŗu tad izskaidro dažādas parādības, bet kur pierādījumi? Grūti saprotams arī, kā tuksneša semīti ieņēmuši Mezopotamiju, turpināja sumeru dibināto kulturu.“ Zemākās kulturas tautas gan var daļu no augstākās kulturas piesavināties un tā to pašargāt no bojā iešanas, bet ne turpināt.

20. l. p. stāv teikums: „Spīdekļus viņi turēja par dieviem un katram no tiem veltīja vienu dienu (Sonntag, Montag).“ Bābelē taču nerunāja vāciski!

Par Bābeles kulturu runājot neredzam nekādu tās šķiršanu laikmetos, tā vien liekās, ka šī kultura ir viengabalīga, viena laika, ka visas grāmatinā minētās parādības pastāvējušas kopā, bet tas tā nava. Piem.: „zīlēšana“ sākās tik no 8. g. s., kamēr naudas kalšana ripīnu veidā nāk vēl vēlāk un to ievada pirmo reizi Maz-Azijā, ne Bābelē.

Bābilonieši rakstīja nevien uz „māla tāfelēm“, labāk ķieģelišiem, bet arī uz akmeņa, piem. Hammurabi likumi, kuŗi gan nav minēti.

Eģiptes vēsture attēlota labāki, bet arī šē var rasties pārpratumi, tā par mumiju sauc „iebalzamētas miesas, kas pārvērtušās par akmeni“ (21. l. p.) Nebūt nē, tik sakaltušas miesas. Cik labi eģiptieši saprata ģeometriju, liecina tas, ka viņi katru četrstūri, arī trapeciju aprēķināja reizinājot pamata līniju ar augstumu. „Zemes pārplūšana“ gan nebij par iemeslu akmeņu namu celšanai, jo visas būves un pilsētas bijeltas paugstinājumos, tā kā plūdi tās nekēra. Bez tam eģiptiešu nami, izņemot greznuma būves un tempļus, bijcelti no saulē kaltētiem ķieģeļiem arī pilsētās. Ari mūsu zemē dažreiz cel namus no granīta un marmora, kas nava pašu zemēs, bet šos gadījumus nevar vispārināt. Nevar taču teikt, ka Eģiptē „akmeņi ievadami no citurienes, jo pašu zemē to nebij“. No kā tad sastāv Nilas krasti, vietumis vairāk kā pus versti augstie? Kāpēc autors lieto par Eģipti runājot jēdzienu „kasta“, jo grāmatinā nekur nav runa par šo institutu.

22. l. p. iet runa par Foinīķiju, ka „viņi nodibināja kolonijas: Kīprā un citās salās, Zīcīlijā, Sardīnijā, Spānijā, Afrikas ziemeļos (Kartaga)“. Jāsaka, ka foinīķiešu kolonijas nava kolonijas tādā nozīmē, kā grieķu, bet gan tik faktoriņas. Maz domājams, ka foinīķieši Sicīlijā būtu nodibinājuši pilsētas, jo semītu kolonijas tur tikai rietumos, kuŗas varēja rasties arī no Afrikas semītu kolonijām, ne tieši no Foinīķijas. Grieķu koloniju apgabalos nav bijušas pat foinīķiešu faktoriņas, jo līdz šim vēl nav uziets tur neviens foinīķiešu kaps, ne arī foinīķiešu ražojumi tādā daudzumā, ka tie varētu liecināt par faktoriņām. Spānijā gan nodibinās, varbūt, vairākas pilsētas, t. i. kolonijas, kā piem. Taršis (gr. Tartessos), bet uz to mudina Spānijas attālums. Bez tam Spānijā viņi meklē arī zeltu, kuŗa autors nemin. Foinīķiešus dzīna, pēc Belocha domām, ne tik daudz zemes trūkums, kā peļņas kāre. Ar zobenu rokā viņi baidās zemi iegūt. To mēs novērojam arī pie kartāģiniešiem, kuŗi arī savus kuŗus ārpus mājas veda tik algotiem spēkiem; tikai kad uzbruka pašai Kartāģīnai, tad tie ķēras pie ieročiem un aizstāvas dūšīgi.

No 8.—12. paragr. iet runa par Grieķiju. Grieķi iecelojuši Grieķijā — „no sākuma nodarbojās ar aitu un kazu audzināšanu. — Ap 1000 g. pr. Kr. kareiviska cilts devās no ziemeļiem uz dienvidiem un ieņēma Egeja jūras kulturas zemes“. Kas šī kareiviskā tauta ap 1000 g., vai aitu un kazu gani, grieķi? Grieķi gan laikam būs sagrāvuši iepriekšējo kulturu, bet ne ap 1000 g. pr. Kr., turpretim daudz agrāk, jo Homera eps, kuŗu vecākās daļas, ja vispār var par daļām runāt, ir no minētā, pat agrākā laika, taču nekā nezin par šo augsto Egejas kulturu. (24. l. p.) Homera dziedājumu laikā taču nevar sacīt, ka „sajēgas par labu un ļaunu nebij“. (25. l. p.) 26. l. p. lasam: „No iesākuma bagātnieki tērpās Azijas audumos un visās vajadzībās lietoja Azijas izgatavojumus, kuŗus piegādāja fenīķieši“. Ir maldīgs apgalvojums, ka Homera epu laikā („no iesākuma“) būtu bijusi dzīva satiksme ar foinīķiešiem, jo abos epos par foinīķiešiem.

nikiešu tirgotājiem runa iet tik drusku vairāk kā 10 reizas. Foinīkieši ceļo gar Afrikas krastu, uz ziemeļiem tie, laikam, labprāt nebrauc.

Pilsētu iedzīvotāju skaits (26. l. p.) ļoti pārspilēts, jo Atenās pat Peisistratīdu laikos grūti domāties vairāk kā 25.000, visā Attikā augstu rēķinot tad būtu ap 100.000. Vislielākā grieķu pilsēta bij Mileta, bet tajā arī nebija pāri par 30.000 iedzīvotāju. Korinta, Sirakuzas — mazākas. Varbūt lielākā par Sirakuzām bij Sibarisa. Tāpat pārspilēti ir vergu skaitļi, šeit nekādā ziņā nevar ticēt Ateneja skaitļiem. Nepareizi zīmēts ir arī Atenu saimnieciskais stāvoklis priekš Solona laikiem; grāmatīnā minēto datu šīnī laikmetā nava, tie ir autora konstrukcija. 27. l. p. piepeši parādās „padome“, kas tā tāda? Par padomes nodibināšanu iet runa tik nākamā lapas pusē.

28. l. p. Solona laiks apzīmēts ar IV. g. s., tā gan drukas kļūda. Netik Peisistratu vien sauca par tiranu, bet visus, kas nelikumiskā ceļā bij sagrābuši varu. Šai laikmetā Grieķijā tādu daudz.

30. l. p. minēts 2 reizas Ahura-Marda, kas jāizlabo par Ahura-Mazda.

30. l. p. Persiešu kara cēlons ar Eiropas grieķiem paliek neno-skaidrots.

31. l. p. Persiešu cīņā pie Maratonas nebija milzīgs pulks, jo kuģos transportēt lielu armiju bija tāis laikos neiespējama lieta. Belochs aprēķina ap 20.000. Šai kaujā persiešiem nebija arī jātnieku, kuri vēl grūtāk bija transportējami, un ja bija, tad visai maz. Kaujas aprakstos arī viņus nemin. Vieta, kur viņi izcēlās malā, bija līdzena, tikai Ateniešu karapulks stāvēja pakalnē aizsprostodams ceļu uz Atenām un tā arī nosargādams flangus no apiešanas, ko persieši parasti praktizēja.

31. l. p. autors raksta: „Visi grieķi bija priecīgi, ka palikuši par uzvārētājiem; visu sirdis pildīja lepnums. Viņi lepojās ar to, ka ir grieķi un sāka visus svešautiešus nicināt, tos saukdami par barbariem...“ Pareizi, ka uzvārā par persiešiem pilda sirdis ar prieku un lepnumu. Bet slēgums no šīs sajūtas gan nava tas, ko autors taīsa, jo grieķi jau ilgi priekš persiešu kariem bija sasnieguši ļoti augstu garīgu un politisku gatavību un jau sen skatījās uz cītautiešiem ar nicināšanu un pārākuma apziņu. Augsti attīstītā nacionālās vienības apziņa palīdzēja grieķiem uzvārēt persiešus.

Arī jēdziens „barbari“ zaudē no šī laika to nozīmi, kuru tam piešķir autors un dabū citu, kas tam arī no tā laika palikusi.

Turpat 31. l. p. ir ērmots, pilnīgi nemotivēts uzdevums skolniekiem: „Salīdzināt Budas un Jēzus dzīvi un mācību!“

Līdz šim grāmatīnā nava bijis neviena vārda par Budu, arī par Jēzu ne, kur lai bērni ņem materialu salīdzināšanai?

32. l. p. autors raksta: „Temistokla darbu turpināja Perikls. Tas iznīcināja pēdējo aristokrātisko iestādi, atņemot tiesu areopagam...“ Vispirms areopaga kompetenču ierobežošanas projekts izgāja un tika izvests no Efiāla; tad areopags jau netika iznīcināts, arī ne visu jurisdikciju tam atņēma, bet galvenais bija, ka tam atņēma viņa politiskās funkcijas.

35. l. p. lasam par grieķu gara dzīvi un sofistu lomu. Pie sofistiem autors pieskaita arī Sokratu, jo saka: „Viens no tādiem sofistiem bija Sokrats“ un tālāk atstāsta ir Sokrata domas, ir sofistu kā līdzvērtīgas.

Sokratu nu gan nekādi nevar pieskaitīt sofistiem, jau turoties pie paša autora sofistu apraksta. Sokrats pieskaitams filosofiem, kuŗi izziņu uzskatīja kā mērķi, kurpretim sofistiem tā bija tik līdzeklis citu mērķu sasniegšanai; filosofs seko pētot savas iekšējās dabas dziņai, kamēr sofistam pētišana ir tik profesija. Tad autors arī nava sapratis Sokrata δαιμονιόγ nozīmi, jo viņš raksta: „Katrā no mums mīt demons kā kāds dievs,“ un „mānticīgais pūlis ņēma apgrēcību pie šīs mācības par tādu demonu.“ Bērnī „demonu“, ja viņi vispāri šo vārdu dzirdējuši, droši vien iedomāsies to parastā nozīmē.

37. l. p. par Peloponesas kara cēloņiem autors pieved tik Atenu apskaušanu un ka Spartai riebīs Atenu demokratisms. Šādu cēloņu dēļ neuzsāk tik nopietni gatavotus karus. Cēloņi bija, bet tie bij daudz dziļāki un svarīgāki, pa daļai ekonomiskas, pa daļai politiskas dabas, pie kam liela daļa vainas krīt uz pašu Atenu demokrātiju.

Tālāk 38. l. p. autors saka: „viņš (Aleksandrs) sāka pieņemt austrumu parašas: pats apņēma trīs austrumnieku princeses par sievām, apprecināja savus kareivjus ar persietēm un uzņēma persiešus savā kara pulkā. Viņš tiem gribēja dot vienādas tiesības un austrumos izplatīt grieķu kulturu. Nodibināja jaunas pilsētas (ap 70) un taisīja ceļus satiksmes atvieglošanai.“ Galvenai domai, bez šaubām, šē jābūt: jauniekarotās lielvalsts nostiprināšana un tad jānāk, kas tiek darīts šā nodoma izpildīšanai. Bet nu iznāk, ka Aleksandrs aiz nezinama iemesla sāk pieņemt austrumu parašas, kuŗas tad būtu: pats apprec austrumnieku princeses, saprecina savus kareivjus, uzņem persiešus savā kara pulkā. Tās taču, izņemot pēdējo, nava austrumnieku parašas. Galvenais valsts stiprināšanās un kultūras izplatīšanas veids bij pilsētu dibināšana, kur tiek noņemti grieķu kolonisti, veterāni kopā ar vietējiem iedzīvotājiem. Pilsētu dibināšana notiek reizā ar kara gājienu, bet karaspēka un paša kāzas ar vienu vien Darija meitu notiek pēc tam, kad viņš atgriežas no Indijas kara gaitas, kas nebij atsevišķs uzsākums, kā tas izliekas pēc autora atstāstījuma, bet gan persiešu kara turpinājums. Pēc Turkestanas un Afganistanas ieņemšanas Aleksandrs tieši dodas uz Indiju.

Skolniekiem paliks arī neskaidrs, kas Aleksandru spieda atsacīties no Indijas tālākās iekarošanas; taču ne indiešu niknā kaušanās, tā Aleksandru nekad nebūtu atturējusi.

Aplams ir teikums 39. l. p.: „Tomēr grieķu kuģi nonāca no Eifratas grīvas līdz Indus grīvai.“ Būtu jāsaka, ka Aleksandrs padodas savas armijas gribai, liek pie Hydaspas upes būvēt floti, brauc ar to lejup. Indus grīvā sēdina daļu no sava karaspēka flotē, kuŗa tad brauc pa jūru līdz Eifratas grīvai. Ceļš tika gan atklāts, bet no otra gala.

Autors maldās sacīdams 39. l. p., ka: „Šinī valstī (Sirijā) liela daļa no iedzīvotāju sastāva bij jūdi.“

No 13. paragrafa 42. l. p. nāk Romas vēsture.

Aleksandra laikā jau grieķi sāka runāt par jaunu kareivīgu tautu Itālijā.“ 42. l. p. Tas notika jau agrāk, Hesioda laikā.

Vai Roma bijusi „vislielākā nometne“ (42. l. p.) nav zinams, bet ka jūras kuģi nav varējuši nonākt līdz Romai, tas gan zinams.

Autors saka, ka „stingra kārtība valdīja arī visā sabiedrībā,“ bet dažas rindas augstāk: „laupišanas, slepkavības bij parastas lietas“ (42. l. p.), tās taču nepieder pie stingras kārtības.

Bezzemnieki-proletarieši nemaz netika kara dienestā saukti, atgādinašu tik Romas vēsturnieka A. Rosenberga (komunista) vārdus: „Den Proletariern hat keine antike Republik die Waffen in die Hand gegeben. Die römische Verfassung ist daran zugrunde gegangen, dass man seit Marius von den Traditionen der Väter darin abwich“ (Untersuchungen zur röm. Zenturienverfassung. p. 15). Muzikantu un tehniku (amatnieku) centurijas gan tika izvēlētas no kara dienestā neiesaucamiem, bet piešķaitītas augstākām klasēm, pat ne beidzamai; tikai ārpus klasēm bija 1 centurija — Capite censi.

45. l. p. par II. pun. kara cēloni tiek uzskatīta Hannibala griba: „Kartagiešu kara vadonis Hanibals bij nodomājis uzbrukt romiešiem no Spanijas pa sauszemi,“ itin kā Kartaginas gribai šeit nebūtu ne mazākas nozīmes. Tad nākošā l. p. nāk Scipiona pasus, kur daudz nepareizību: „... un ieguva no turieniešiem daudz spēcīgu kareivju“. Gan ne legioniem, tais bij tik Romas pilsoņi, bet gan palīgus cīņā uz vietas, bet šie palīga karaspēki bij arvien skaitā mazāk, nekā legioni. No Spanijas Scipions nepārceļas uz Afriku, bet iet uz Itāliju, kur top izņēmuma kārtā par konsulu, tad kā prokonsuls dabū Sicīliju un, saformējis pavisam jaunu karaspēku, ar kuŗu tad no Sicīlijas pārceļas uz Afriku (204 g.), kur tam pievienojas, gadu vēlāk tik, Masinisa, kamēr Rietumnumīdijas ķēniņš Syphaks, iet ar kartaginiešiem, un to Scipions vispirms sakauj. Ar kartaginiešu spēkiem Scipions uzsāk cīņu tik 202. g., kad arī notiek kauja pie Zamas, kādas 200 verstis no Kartaginas, ko gan nevar saukt „netālu“. Ari miera līguma noteikumi nav pareizi atstāstīti; autors saka: „jāatdod visas zemes, izņemot pilsētu un tās novadu,“ ja, cik liels tad bij pilsētas novads? Līgumā bij teikts, ka jāatdod visas kādreiz numīdiešiem piederīgās zemes, tā kā ap $\frac{1}{3}$ vēl paliek. Ari tas bij nenoteikti un par iemeslu nākošam karam.

Romas un jūdu attiecības (46. l. p.) ievietotas nevietā, jo skolnieki nāks uz domām, ka Hasmoneju valsts atzīšana no Romas notikusi tūlīt pēc II. puniešu kara, kamēr tā nāk pēc III. puniešu kara, 139. g., tā tad viņai vieta 47. l. p. Uz provincēm sūta nevien prokonsulus, bet arī pretorus, tikai jāatminas, ka bijušais pretors nevarēja nākt par prokonsulu, par tādu varēja būt tik bijušais konsuls. Sk. 48. l. p.

47. l. p. lasam: „Ap 130. g. pr. Kr. Romas provinces ar kara-pārvaldi apņēma visu Vidus jūru.“ Aplam, jo Afrikas piekrastē bij tik viens vienīgs Kartaginas novads, tāpat no Azijas tikai Maz-Azijas rietumu gals, pat ne viņas dienvidus piekraste. Nobilis nenozīmē augsts, bet gan bekaņnt, adelig, vornehm. Pretruna: „Nobili drīz vien ieguva senātu un saņēma savā ziņā provinces, nolikdami kārtu, kā tās pārvaldīt.“ Un „Lai tiktu ievēlēts, nobilis centās iegūt tautas labvēlību“. Ievēlēšana par augstākām amata personām un eo ipso par provinču nākamjiem pārvaldniekiem, atkarājās no tautas, tālab pēdējais teikums pareizs.

Galvenā nopirkšana autora garā gan bij saistīta ar edīļu amatu, ne pretoru un konsulu.

48. l. p. „Nobilis turēja par kaunu pats tirgoties.“ Otrādi: bij jāizdod līgums, kas noliedza senatoriem un viņu dēļiem tirgoties. Grakchi ir optimātu-senatoru pretinieki, bet senata vietā grib nostādīt jātniekus-kapitalistus. Pret Gaju Grakchu sacēlās arī proletarieši.

Autors 50. l. p. apraksta maiņas karaspēkā, bet tas viss liekams pēc Marija, kas pats bij jātnieks-kapitalists, un sāka tik uzņemt karaspēkā proletariešus, nevīs sastādīja „karaspēku no proletariešiem“ (51. l. p.). Tik vienkārši tā lieta nebija, ka „mājās atnākuši zaldāti prasīja zemi. Senats izbijās un uzdeva Marijam tos nomierināt: tas bez stonīšanās apkāva savus bijušos kara biedrus.“ Marijs to dara kā konsuls un tam bija jāiet pret tautas tribunu Saturninu un tā piekritējiem — proletariešiem, kas to bija izsaukuši par ķēniņu. Tas nebija Marija karaspēks.

51. l. p. rakstīts Mitridats, vajaga Mitradats. Mitradats bija dumpja cēlētājs, ne pabalstītājs. Sulla ar karaspēku apsēda vēl savienībniekus, kuri bij nocietinājušies Nolā, pie Neapoles, tāpēc nevar teikt, ka viņš „ar savu karaspēku vēl nebija atstājis Itāliju“, jo austruma karām vēl nebija karaspēks noorganizēts, protams, ka arī tagadējie Sullas vadībā esošie leģioni būtu gājuši līdz, bet tā būtu tik neliela daļa no visa karaspēka. Uz Romu Sulla nāc kā konsuls apspriest nelikumīgo tautas tribuna darbību. Ārpus likuma nostāda tik Mariju ar 11 piekritējiem, tā tad ne visus „viņa piekritējus“.

Turpat tālāk autors saka, ka „Zaldatu vara jau bija tik liela, ka viņi varēja dot priekšrakstus patvaldīgajai Romas tautai!“ Šeit pareizāki gan būtu: kara vadoņu vara, vēlāk autors arī izceļ kara vadoņu lomu, teikdams: „tas (braļu karš“) varēja celties tikai no tam, ka kara vadoņi nepadevās vairs senatam un tautas sapulcei.“ Še kara vadoņu loma attēlota pareizi, bet nav uzrādīti šīs lomas cēloņi, proti, profesionalie zaldāti.

53. l. p. autors raksta: „Daudzi no vecā rauga republikāņiem paši nonāvējās, negribēdami ciest tādu netaisnību.“

Piemēram? Rūma iet par Cezaru pēc atgriešanās no Spanijas, 45. g. Kādā ceļā Cezaram piešķīra mūža diktaturu, to nezīnam, bet tas gan pieņemams, ka viņš pats sevi nelika izsludināt par tādu. (Vēl 26. janv. 44. g. Cezars ir dictator III., bet 15. febr. jau dictator perpetuus.)

Autors nostāda nepareizā gaismā arī Cezara izturēšanos pret senatu. Mēs lasām šādu teikumu. „Lai pazemotu zenatu, Cezars iecēla par zenaatoriem gallu virsniekus...“ Cezara nodoms nebija atriebt senatam, tādēļ arī nedomāja „pazemot“ senatu. Viņa politikas mērķis bija radīt padomdevēja iestādi, kāpēc tai iecēļ savas personas un no visām kārtām un nacionalitātēm, bet ne tik „gallu virsniekus“, kā to autors domā. Ka sazvērēstība pret Cezaru būtu radusies galvenā kārtā aiz bailēm („baidīdāmie“), „ka Cezars neatņem visiem muižniekiem zemi...“, ir autora konstrukcija, kas nav uz avotiēm dibināta. Cik mēs šos sazvērēstniekus zinām, tad tie pa lielāku daļu jāvušies vadīties no personīgiem motīviem.

54. l. p. autors bez pamata liek arī Antonijam ņemt daļību Lepīda atstumšanā no varas, ko taču izdara Oktavijs viens pats.

30. g. pr. Kr. Oktavijs netop par „vienvaldnieku“, bet valda kopā ar senatu un parastām magistraturām. Monarchija nāk tik no Dioklētiana laika. Tālab līdz tam laikam labāk nerunāt par monarchiju, bet gan par principātu.

54. l. p. autors saka, ka Oktavijs sev paņēmis jaunās provinces — Galliju un Eģipti, kurpretim vecās palikušas senata pārvaldībā. Nē, arī no vecām labu daļu paņēma Oktavijs, tā Spaniju un Siriju.

Autors pārspīlē romiešu svētku dienas un Oktaviana sarīkoto rotaļu skaitu: svētku nebija „1/3 no visa gada“ un ne visos svētkos deva

rotaļas. Nevar arī teikt, ka „Oktavians pieņēma citu vārdu: Augusts.“ Tā nebija ne vārds, ne uzvārds maina, bet gan senats viņam piešķīra šo goda titulu un jau pašā valdības sākumā, 27. g. pr. Kr., šai goda vārdā sāka viņu drīzi vien saukt.

55. l. p. lasam: „Augusta ievestā kārtība pastāvēja ap 300 gadus. Romas gvardija, kuŗu turēja kazarmās par atbalstu pret republikāņiem, iecēla Augusta pēcnācējus.“ Autors šē izteicies ļoti nenoteikti, jo taču labi zinām, ka Augusta ievestā kārtība tūlī pēc viņa nāves sāka modificēties un 3. g. s. kārtība nav nebūt vairs Augusta ievestā. Tāpat nevar vispāri teikt, ka Augusta pēcnācējus iecēl gvardija, taču ne Tiberiju un Gaju, gan Klaudiju. Pēc tam nāk vēl vesela rinda ķeizaru, kuŗu iecelšanā gvardija nespēlē nekādu lomu.

Turpat 55. l. p. apakšā un nākošā l. p. autors raksta: „Kad Pompejs ieņēma Jūdeju, tad tur atstāja veco valdību. Par karali iecēla Herodu.“ Pompejs taču neiecēla Herodu, jo tas valdīja no 40. g. līdz 4. g. pr. Kr. Pompejs pabalsta Antipatru, Heroda tēvu (63.—40. g.).

56. un 57. l. p. autors ļoti īsi un schematiciski raksturo germaņus, pie kam šis raksturojums ne visur sakrīt ar tiešāmību. Piem., germaņi ved „pirmatņēju dzīvi... Zemkopība maz attīstīta...“ tie „mainīja bieži savas dzīves vietas“. Tie ir gan mācības grāmatās parasti spriedumi, bet ne pilnīgi patiesi. Daudz labvēlīgāku spriedumu par germaņu kulturu šai laikā dod Fustel de Coulange, kuŗš nebūt nebija germaņiem draudzīgs, jo 1871. g. bij spiests atstāt Štrāsburgas universitāti. Jaunākie pētītāji viscauri atrod, ka germaņi nākot sadursmē ar romiešiem, nav vairs bijuši nomādi, nodarbojušies ar zemkopību un sēdējuši uz vietas, ja vien kāda stiprāka tauta tos nespēda atstāt parasto dzīves vietu.

Arī tālākais raksturojums ļoti saraustīts. „Pirmo reiz romieši ar germaņiem iepazīnās ķimbru un teitoņu iebrukumā Marija laikā. Augusts pret viņiem sūtīja ap 20.000 vīru lielu karaspēku. To germaņi ielenca... un iznīcināja“ (57. l. p.). Šeit skolnieki vispirms varēs domāt, ka Augustam arī bijusi darīšana ar ķimbriem (teitoņi gan laikam kelti, ne germaņi), tad tie nāks uz domām, ka minētā 20.000 vīru kara eja bijusi vienīgā un tā notikusi usmašus, ka pēc tam romieši tikai nodrošina robežu un tura 15 leģionu.

57. l. p. autors stāsta par Dakijas iekarošanu, bet sniedz nepareizus datus: „Trajans lika pāri Donavai celt akmeņu tiltu, vairāk kā versti garu (Dzelzs vārti), un pa to pārveda savus pulkus.“ Trajans veda savus pulkus Dakijas iekarošanai pa vairākiem tiltiem uz laivām celtiem. Akmeņu tiltu cēla tad, kad bij nodrošināts kreisais krasts. Tiltu nesauca par Dzelzs vārtiem, gan pons Trajani atrodas uz leju no Dzelzs vārtiem, kā nosauc Donavas ceļu starp stāvām klintīm.

60. l. p. iet runa par kristīgo izturēšanos pret valsti; autors saka, ka viņi gaidījuši drīzu debess valstības atnākšanu un pilnīgi atteikušies „no visiem pilsoņu pienākumiem. Tādēļ ap 250 gadu ķeizars Decijs jau bij izdevis kristīgas ticības aizliegumu. To atkārtoja Diokletians...“ Nevis drīza debesu valstības atnākšana, bet pati pagānu valsts bij tā, kas kristīgos modināja pretestības jūtas, bet tas tik sākumā un drīzi mainās, jo 3. g. s. kristīgie jau samierinājušies ar valsti un 4. g. s. viņi ir pilnīgi valstiski, kā to redzam Konstantina I. laikā.

62. l. p. franči tiek nosaukti par „vismežonīgākiem germaniem“; šāds spriedums nav vēsturisks, jo franki bij tie, kas nav savu dzīves vietu mainījuši, bet gan savu varas iespaidu izplatījuši ārpus savas teritorijas robežām; franki bija arī tie, kas iznīcināja Vara legionus, viņus Germaniks veltīgi apkaŗoja un caur viņu zemi nava neviena sirotāju tauta gājusi uz Galliju. Pēc visa tā sprieŗot, franki gan bŗs bijuŗi vismazāk meŗonŗgie germani.

Autors beidŗ grāmatiŗu ar izrakstu no R. Vippera Seno laiku vēstures: „Ap 700. g. pēc Kr. gandrŗz visa Eiropa bij atkritusi atpakaŗ uz to stāvokli, kāds aprakstŗts Homera dziesmās. Eiropieŗiem bij jāsāk no jauna mācŗties un uzlabot dzŗvi.“ Šŗ aina ir gluŗi aplama un liecŗna, ka ņo vārdu autoram minŗtais laikmets ir pilnŗgi sveŗs. Iedomāsimies tik vien: ap 700. g. Homera aprakstŗtais stāvoklis (1000 g. pr. Kr.) un 70 g. vŗlāk jau Karŗa Lielā valsts; tādus lŗcŗenus vēsture nepazŗst. Patiesŗbā nav starp senŗem laikiem un vidus laikiem kulturas ceŗuras, ir tikai zinama kontinuitate, nepārtrauktamŗba. Vai varbŗt autors Franku valsti domā kā izŗņemumu? Bet tad vŗl paliek Itālija, Byzantŗja; ņe minŗtā kontinuitate vŗl gaiŗāka, kā Franku valstŗ. Saskaŗnā ar ņādu regresa ainu stāv autora sagŗuŗšanas tŗlojums iepriekŗŗējā lapas pusē, arī tas ieturēts par daudz tumŗšās krāsās, piem., „tur (klosteros) turpināŗas zem- un dāŗzkopŗba, kā arī amatniecŗba“, itin kā ārpus klosteriem tās nebŗtu un klosteri bŗtu tie, kas zem- un dāŗzkopŗbu uzglabā nākamām paaudzēm. Goti, langobardi, franki nomezdamies bijuŗā Romas valsts teritorijā nebŗt neiznŗcina zemkopŗjus, ne zemes īpaŗniekus, viņi paliek tāpat, kā tie dzŗvoja zem Romas, kā to mums rāda tā laika avoti.

Ar ņo misekŗļu un pārprotamu vietu uzskaitŗjumu vŗl nav izsmeltas visas klŗdas, bet ar ņo jau pietiek. Vŗl kādu vārdu par rakstŗbu. Nezinu, kādi pamati rakstŗti: Zŗrija, zenats, zatraps, Zeleiks... vai tik tāpēc, ka vācieŗi tā izrunā? Tāpat 32. l. p. Sevs un 33. l. p. Zevs, Dionŗz (33. l. p.); nepareŗzi rakstŗt arī presbŗtieŗi, kur jāstāv presbŗteri (60. l. p.).

ņo grāmatiŗu lasot man uzmācās grŗutas domas, vai maz ir iespējams pareŗzi un saprotami sarakstŗt sistematisku mācŗbas grāmatu tik īsā veidā. Viss lielais grāmatiŗas lapuŗu skaits veltŗts daŗādu tautu satversmŗju atstāstŗjumam, bet taŗu nav jāaizmirst, ka katrs tāds raksturojums aptver ilgus gadus, veselu attŗstŗbu; ņo autors nav varējis parādit. Varbŗt gan katram teikumam, pat tā atseviŗķai daŗai vŗl varētu atrast at-taisnojoŗus vēsturiskus faktus, bet kopā ņemot ņie teikumi dod nepareŗzu ainu, ne laika, ne vietas ziŗnā tie bieŗi vien nepiedien kopā. Tās nav at-seviŗķas ainas, kur vēstures process ņemts ņķērsgrŗezumā, nav arī kāda instituta vai cita kā attŗstŗbas vienlaŗdu lŗnŗja, bet viss juku jukām. Daudz aprakstu iesākas ar: agrāŗ, senāŗ, sākumā; tad nāŗ: tagad... bet kad ņie sākumi un tagadne, tas pa lielāŗķai daŗai paliek neskaidrs. „Vēstures kursā“, kaut arī īsā tā nevar rŗkoties. Nav arī samēŗības starp daŗārdām grāmatiŗas daŗām. Tā jŗdu vēsture nezin kāpēc tā iepatŗkusies autoram. Ja nu vŗl no viŗas bŗtu atstāstŗfts plaŗāķi tas, kas tai visraksturŗgāķs, bet tā vietā mēs lasam par Simonu Barkochbu, kas kalŗ naudu ar uzrakstu: „par Jeruzalemes atsvabŗnāŗanu“.

Neraugoties uz to, ka autors var veikli stāstŗt un pārvalda labi valodu, grāmatiŗa tomēŗ atstāŗ pavŗŗŗības iespaidu.

Visu ņo vērā ņemot, man lieķas, ka ir neiespējams dot skolnieķu rokās mācŗbas grāmatu ar tik daudz klŗdām, pārprotāmām vietām un hipotezēm; runāŗu, protams, par ņo izdevumu.